Tuomas Ojanen

9.4.2025

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

HE 18/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyn maahantulon torjumiseksi annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Pääasiallinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan, että väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyn maahantulon torjumiseksi annetun lain voimassaoloa jatketaan 31.12.2026 asti. Lain sisältöön ei ehdoteta muutoksia. Lakiehdotus tulisi voimaan viimeistään 21.7.2025.

Esityksen säätämisjärjestysperusteluissa (luku 9, s. 28-34) on tarkasteltu perustuslakivaliokunnan aiempia lausuntoja voimassa olevan lain säätämiseen johtaneesta hallituksen esityksestä HE 53/2024 vp, säätämisjärjestystä, kiireelliseksi julistamista ja voimassaolon merkitystä perustuslain 73 §:n mukaisen rajatun poikkeuksen näkökulmasta sekä arvioitu säätämisjärjestystä. Esityksessä katsotaan, että pelkkä lain voimassaolon jatkaminen laajentaa perustuslakiin tehtyä poikkeusta, ja että esitys tulee siksi käsitellä perustuslain 73 §:n mukaisessa lainsäätämisjärjestyksessä. Esityksen mukaan "..on selvää, että lain voimassaolon jatkaminen keskeytyksettä perustuslain 73 §:ssä tarkoitetussa lainsäätämisjärjestyksessä edellyttää pykälän 2 momentin mukaista nopeutettua menettelyä". Lisäksi esityksessä todetaan, että "(l)ain säätämiseen johtanut turvallisuustilanne ja siihen kytkeytyneet perusteet nopeutetun menettelyn käyttämiselle eivät myöskään ole olennaisesti muuttuneet." (s. 34).

Arvio

Lakiehdotus ei merkitse sisällöllisiä muutoksia voimassa olevaan lakiin. Koska lain voimaantulon jälkeen ei ole tullut sellaista uutta Eurooppa-tuomioistuinten (Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja Euroopan unionin tuomioistuin) oikeuskäytäntöä tai muiden kv. ihmisoikeussopimusten valvontaelinten tulkintakäytäntöä, joka antaisi aiheen arvioida voimassa olevaa lakia ja edelleen lakiehdotusta toisin perustuslain, kv. ihmisoikeussopimusten ja EU-oikeuden kannalta, uudistan sellaisinaan lausuntoni 11.6.2024 hallituksen esityksestä HE 53/2024 vp perustuslakivaliokunnalle ja 12.6.2024 hallintovaliokunnalle sekä lausuntoni 5.7.2024 hallintovaliokunnan mietintöluonnoksesta perustuslakivaliokunnalle.

Katson mainituista lausunnoistani ilmenevillä perusteilla; että voimassa oleva laki on ristiriidassa perustuslain, useiden Suomea velvoittavien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten sekä EU-oikeuden kanssa; ettei voimassa olevaa lakia olisi voitu hyväksyä perustuslain 73.1 §:ssä tarkoitettuna rajattuna poikkeuksena perustuslakiin; ja että poikkeuslailla voidaan ylipäätään tehdä vain rajattu poikkeus perustuslakiin. Sitä vastoin poikkeuslailla ei voida pätevästi poiketa Suomea velvoittavista kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista tai EU-oikeudesta, jotka siten edelleen velvoittavat täysimääräisesti kotimaisia viranomaisia ja tuomioistuimia.

Kaikki nämä voimassa olevasta laista esittämäni kannat koskevat myös käsillä olevaa lakiehdotusta, joka jatkaisi voimassa olevan määräaikaisen poikkeuslain voimassaoloa noin puolellatoista vuodella.

Poikkeuslakia voidaan muuttaa tavallisen lain säätämisjärjestyksessä, jollei muutos laajenna perustuslakiin alun perin tehtyä poikkeusta (HE 1/1998 vp). Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on katsottu, että myös sellaiset kokonaisuuden kannalta epäolennaiset lisäykset ja muutokset, jotka sinänsä merkitsevät perustuslakipoikkeuksen vähäistä laajentamista, voidaan säätää tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä, jos poikkeuksena aikanaan säädetyn kokonaisjärjestelyn luonnetta ja asiallista merkitystä ei tällä tavoin muuteta toisenlaiseksi (ks. esim. PeVL 2/2024 vp, kappaleet 15–18, PeVL 29/2022 vp, kappaleet 6, 7 ja 25, PeVL 8/2006 vp, s. 4–5, PeVL 31/1998 vp, s. 5, PeVL 30/1998 vp, s. 2).

Hallituksen esityksessä katsotaan, että pelkkä lain voimassaolon jatkaminen laajentaa voimassa olevalla lailla perustuslakiin tehtyä poikkeusta, ja ettei lakiehdotusta siksi voida käsitellä tavallisen lain lainsäätämisjärjestyksessä. Tältä osin voin yhtyä esitykseen.

Sitä vastoin en voi yhtyä hallituksen esitykseen siltä osin kuin siinä katsotaan, että lakiehdotus voidaan käsitellä perustuslain 73 §:n mukaisessa säätämisjärjestyksessä. Kantani perustuu niihin samoihin syihin, joiden takia en pitänyt perustuslain – enkä kv. ihmisoikeussopimusten ja EU-oikeuden kannalta - sallittuna voimassa olevan lain säätämistä perustuslain 73 §:n 1 momentissa tarkoitettuna rajattuna poikkeuksena perustuslaista.

Koska lakiehdotusta ei voida käsitellä perustuslain 73 §:n 1 momentissa tarkoitettuna rajattuna poikkeuksena perustuslaista, ei ole tarpeellista erikseen arvioida lakiehdotuksen välttämättömyyttä ja oikeasuhtaisuutta taikka tarvetta käsitellä lakiehdotus perustuslain 73.2 §:n mukaisessa ns. kiireellisessä perustuslain säätämisjärjestyksessä. Totean kuitenkin, että perusteluvelvollisuus lakiehdotuksen välttämättömyydelle ja oikeasuhtaisuudelle on nyt merkittävästi korkeammalla kuin voimassa olevaa lakia alun perin säädettäessä, koska lakia ei ole ollut välttämätöntä soveltaa, ja koska lakiehdotus jatkaisi alun perin vain vuodeksi säädetyn lain voimassaoloa puolellatoista vuodella lopputuloksella, että lain voimassaolo muodostuisi merkittävästi pitkäkestoisemmaksi sekä sitä myöden jo verraten pysyväksi oikeustilaksi.